

порівняно з професіоналами. У соціальній роботі стосунки з клієнтами розробляються на основі професійних навичок та компетенцій, а також етичних норм та законодавчих актів, відповідно до конкретної ситуації. Волонтери є добровільними помічниками соціальних працівників, які мають життєвий досвід та практичні навички, а також певний рівень освіти в галузі. Проте їх мета єдина – допомогти людям, які цього потребують.

Отже, бажання допомагати, ділитися досвідом та бажання навчатися є основними принципами волонтерства. Можна стверджувати, що волонтерство може слугувати прототипом практичної соціальної роботи. Це важливо враховувати при плануванні навчального процесу для майбутніх соціальних працівників, оскільки практична діяльність є найбільш ефективним способом засвоєння основних навчальних компетенцій.

Література

1. Кожина Г. Волонтерство та соціальна робота. *Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму*: матеріали VI Міжнар. науково-практ. конф., м. Кам'янець-Подільський, 24–25 листоп. 2022 р. Кам'янець-Подільський, 2022. С. 326–328. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/31586/1/Кожина%20Пілотний%20варіант%20збірника%20тез-стороницы-1-3%2C10%2C326-327.pdf>

2. Санжаровець В. Волонтерство і соціальна робота. *Освіта і соціальна робота як ресурси розвитку особистості й суспільства*: матеріали всеукр. науково-практ. конф. з міжнар. участю, м. Чернівці, 24 листоп. 2022 р. Чернівці, 2023. С. 91–192. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6744/3-001_Матеріали%20конференції_факультет%20педагогіки.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=192.

Галина Котломанітова

канд. пед. наук,

доцент кафедри соціальної роботи, реабілітації та повоєнної адаптації

Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка

м. Полтава, Україна

СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ВОЄННОГО ЧАСУ ЯК ЗАСІБ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ

Війна в Україні, втрата близьких, перебування в зоні бойових дій, у зоні тимчасової окупації, вимушені переміщення, постійні тривоги і загрози ракетних обстрілів тощо негативно позначилася на психологічному самопочутті громадян. Пригнічення, психологічні травми, панічні атаки, посттравматичний синдром, депресія – стали поширеним явищем й надалі матимуть прояви в українському соціумі. Масштабність психологічної травматизації суспільства загалом, окремих соціовікових груп населення, які перебувають у складних життєвих обставинах, кризовому стані, зумовив пошук нових ресурсів, дієвих технологій, ефективних інструментів психосоціальної допомоги й підтримки. Із початку

повномасштабного вторгнення наші співвітчизники інтуїтивно вдавалися до засобів подолання труднощів, рефлексії, емоційної стабілізації й психологічного оздоровлення. Обмін інформацією, масова комунікація, вербалізація думок, прагнень і почуттів українців проявилася в народній словесній творчості, яку варто означити як сучасний фольклор воєнної доби.

Необхідність наукових пошуків і практичних рішень надання соціально-педагогічної і психологічної допомоги у період військового конфлікту актуалізувалася в Україні з 2014 року. Низка досліджень у цьому векторі представлений доробками С. Богданова, Н. Бочкора, Л. Вольнової, В. Дубровської, О. Залеської та ін. Формат навчально-методичних порадників і посібників спрямований на цільову аудиторію фахівців: психологів, освітян, соціальних педагогів і працівників. 2023 року оприлюднена колективна праця «Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу», в якій представлені різні методики психосоціальної роботи. Автори зауважують, що «психосоціальна робота – це діяльність, яка спрямована на відновлення втраченої психосоціальної рівноваги, на пошук ресурсів особистості та ресурсів соціального середовища для подолання труднощів у складній життєвій ситуації», а її завдання – «розширення діапазону соціальних і особистісних ресурсів особи для самостійного вирішення проблем, які виникають, для подолання труднощів, актуалізації її творчих, інтелектуальних, особистісних, духовних і фізичних можливостей, необхідних для виходу з кризового стану, стимулювання самоповаги і впевненості у власних силах» [4].

Огляд і аналіз науково-методичних підходів до вирішення проблем психосоціальної проблематики дозволив виявити відсутність розгляду сучасного фольклору як засобу психосоціальної допомоги. Тому дослідження фольклорних форм, які з'явилися з початку повномасштабного вторгнення, особливостей їх функціонування в аспекті психосоціальної підтримки є метою й завданнями цієї статті.

Український фольклор існував і певною мірою продовжує існувати як суттєва частина загальнонаціональної народної творчості, відбиває, як і інші її види, динаміку її життя і розмаїття форм. Було б неправильно вважати, що зразки усної народної творчості створені в минулому, і сьогодні ми послуговуємося історичним надбанням українського фольклорного контенту. Насправді, українці й сьогодні вдаються до усної словесної творчості, створюють і поширюють нові, сучасні форми й жанри, контент яких відбиває реалії життя й побуту. Усі знакові події на фронті й у тилу відображені в народній творчості українців, яка стала своєрідною хронікою війни, стала втіленням національного спротиву [2, С.3]. За твердженням дослідників фольклору М. і З. Лановик, у фольклорі виявляються трактування основних філософських категорій: буття (життя) і смерті, матеріального і духовного [3]. Фольклор є формою суспільної свідомості, в якій виявляється етнічна самосвідомість, історична пам'ять, символізація явищ духовної і матеріальної культури, соціонормативні стереотипи, світоглядні уявлення, морально-етичні, естетичні, правові, релігійні погляди українців. Фольклор – це колективна творчість, яка є відображенням

характеру народу, його думок, почуттів, настроїв, прагнень, з опорою на національні культурні цінності, що становить підґрунтя для збереження духовної єдності [1, с. 25].

Із початку російсько-української війни спостерігаємо прагнення в українців національної ідентифікації, вияву свого патріотизму, використання рідної мови, звернення до народних джерел підтримки духу, прояву своїх почуттів і емоцій, втілення прагнень і віри в Перемогу, – до української народної пісні зокрема. Своєрідним національним гімном самоствердження стала давня стрілецька пісня «Ой, у лузі червона калина». Водночас народними, популярними й масово поширюваними стали й авторські твори музичного жанру: «Чорнобаївка», «Москва горіла і палала...», «Не плачте за мною, якщо в полі згину...» та ін.

Водночас у воєнний час яскраво проявилася усна словесна творчість українців у своєму жанровому розмаїтті: це заговори й замовляння, примовки й афоризми, вірші й пародії, численні анекдоти й жарти, загадки й скоромовки, прислів'я й приказки, колядки й щедрівки. Загалом, характерні ознаки фольклору зберігаються – це усне творення і передавання, імпровізаційність, колективність, багатоваріантність побутування, анонімність, стихійність, справжня народність. Однак, особливістю сучасного українського фольклору є не лише усне побутування й передання, а поширеність через соціальні мережі, месенджери, мас-медіа, що характерне для теперішніх реалій. Водночас українському фольклору воєнного часу притаманний гумор, зневага до ворога, самоствердження, оптимізм, віра в Перемогу. Як зазначає М. Фуголь, українці не перестають жартувати й сміятися навіть у важкий воєнний час. Гумор підтримував і рятував, а подеколи й обороняв, як-от примовки, що містять кодові слова та допомагають виявити ворога [2, с. 3]. Паляниця і Чорнобаївка, Рудий ліс і Кримський міст, хаймарси і бавовна, ЗСУ і Залужний, ленд-ліз і Байден, Рамштайн і НАТО – ці дефініції відображують реалії життя в умовах війни. Поширеними стали запитання задля ідентифікації українця: *Скажи Паляниця! *Яка різниця між домовиною і домівкою? *Коли ревуть воли?... *Що роблять мертві бджоли?... *Які в нас олені-олені?... *У полоненого наші запитали: «Хочеш питки?» Помер від страху. Мова таки має значення!

Можемо спостерігати переважаючі паремійних жанрів народної словотворчості – це словесні мініатюри, які закріпились як своєрідні усталені формули, образні кліше: прокльони, побажання, вітання, тости, примовки, заклички тощо. Наведемо кілька прикладів: *Доброго вечора, ми з України! *Батько наш – Бандера, Стефанія – мати. *Буде тобі, враже, як Залужний скаже! *З Днем святого Рамштайну! *Вітаю всіх українців із прийдешніми святами! А всіх росіян – з наступаючими українцями! *Перший тост – за кримський міст! Тост номер два – за крейсер Москва! Третю повну – за бавовну! Всі, кому налили, п'ють за Збройні сили! Вип'єм дружно – за Залужного! Вип'єм на дорогу – за нашу Перемогу! А перед тим, як вийти в двері, за хазяїв і волонтерів!

Словотворчість українців проявилася й у таких малих жанрах українського фольклору, як скоромовки та загадки. Приміром: *Укрзалізниця везла паляницю.

*Я сиділа у крамниці у своїй новій спідниці, їла стиглі полуниці, їх мокала в цукорницю, що купила у крамниці біля Укрзалізниці. Потім взяла паляницю, і чорницю, і суницю, перекинула рушницю й надіслала блискавицю прямо ворогові в пиццю. *На серці радість невимовна: У Белгороді знов... (бавовна!). *Віддав всі гроші дід Макар, Притула купить... (байрактар!).

Характерним стає перероблення відомих творів: Світає. Край неба палає. Наш Залужний руснякам Добре насипає! Миколай до нас іде. Мир до нас усіх несе! Все ми зможем, все здолаєм Разом з Святим Миколаєм!

Українці традиційно вдаються до календарно-побутової обрядовості, тож під час різдвяних свят не могли не створити нові колядки та щедрівки: *Колядую, колядую, Генератор носом чую! *Коляд, коляд, колядниця, Дайте трохи зарядиться!* Колядин, колядин. Павербанк лише один. Можна хвилюк зарядиться І Притулі гривень тридцять? Павербанк цей ваш потужний, Прямо сильний, як Залужний! *Сію. Сію, засіваю, Перемоги всім бажаю! Засіваю вам пороги, Щоб бавовни і тривоги Перейшли всі на росію. Сію, вію, сію, вію!

Надзвичайно популярними й поширеними стають численні жарти, анекдоти, створені на злобу дня: *Країна, на гербі якої курка, ніколи не переможе країну, на гербі в якої виделка. *Дивитися вічно можна на три речі: як тече вода, як горить вогонь і як розквітає бавовна. *Тату, а чому мою сестру звать Лілія? – Це тому, що твоя мама любить лілії. –Дякую, тату! –Нема за що, Байрактар! *Наша армія б'ється так, що це НАТО має подавати заявку на вступ до України [2].

Можемо узагальнити: українці в кризові моменти природньо тягнуться до свого, народного, національного, українського, проживаючи й переживаючи разом тяжкі часи, прагнучи пізнати своє, українське. Сучасний український фольклор демонструє життєвість змісту, велику емоційну силу, яскраву образну виразність, соковитий національний колорит. У ньому проявляється прадавня віра в магічну силу слова. Лексика, милозвучність, яка проявляється в ритмічності й римуванні, незмінний гумор, емоційна зарядженість, оптимістична спрямованість ідентифікує сучасний фольклор як своєрідний психотерапевтичний ресурс. Водночас народна словесна творчість є засобом соціальної згуртованості, національного єднання, реагування на травматичні події і реалії воєнного часу. Доєднання до різновидів фольклорних форм і жанрів дозволяє представнику будь-якої соціовікової спільноти самоствердитися, знайти одноступця, виявити свою національну ідентичність, патріотичні почуття, поділитися своїми думками й помислами, вербалізувати переживання, зняти емоційне напруження. Відтак, сучасний український фольклор варто визнати засобом психоемоційної підтримки, соціальної адаптації й стабілізації. Його варто використовувати задля розширення діапазону соціальних і особистісних ресурсів, задля подолання кризових станів, стимулювання самоповаги й впевненості у власних силах, актуалізації творчих, інтелектуальних, духовних можливостей, відновлення втраченої психосоціальної рівноваги.

Література

1. Барановська І. Г. Використання дитячого фольклору на уроках музики. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2010. № 7 (194). Ч. I. С. 24–29

2. Буде тобі, враже, як Залужний скаже! Колекція українського народного гумору сучасної воєнної доби / уклад. М. Фуголь, ред. Ю. Браїлко. Полтава : Астроя, 2023. 52 с.
3. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ : Знання-Прес, 2001. 591 с. URL: <https://www.rulit.me/books/ukrainska-usna-narodna-tvorchist-read-219300-8.html>
4. Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу : навчально-методичний посібник / Андрєєнкова В. Л., Войцях Т. В., Гриців І. П., Мельничук В. О., Сабліна Н. О., Флярковська О. В., Харківська Т. А. Київ, 2023. 149 с. URL: <https://lastrada.org.ua/download/psyhosotsialna-pidtrymka-uchasnykiv-osvitnogo-protsesu>
5. Руснак І. Є. Український фольклор : навчальний посібник. 2-е видання. Київ : Академія, 2012. 304 с.

Іванна Кулик

*канд. пед. наук, доцент, завідувач кафедри
соціальної педагогіки та соціальної роботи*

Антон Галушак

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
I курсу спеціальності 231 Соціальна робота
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

КОНСУЛЬТАТИВНА БЕСІДА ЯК МЕТОД КОНСУЛЬТУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

У сучасному суспільстві через прискорення темпів соціальної мобільності й зміни у нормах і цінностях, а також через зростання рівня соціальної автономності особистості часто виникають проблеми вибору того чи іншого способу вирішення соціальної або ж особистісної проблеми. Низку проблем людина вирішує сама чи з допомогою близьких людей, але є випадки, коли їй не вистачає поінформованості, знань, досвіду і, саме у такий період часу, звернення до фахівця дає людям можливість отримати необхідну консультацію. Сама ж потреба в отриманні консультації сприяє організації та здійсненні соціального консультування як виду соціальної допомоги.

Внаслідок надзвичайних подій, які відбуваються у країні впродовж останніх років – тривалий воєнний конфлікт, значні втрати серед військових і мирних мешканців, внутрішні міграційні процеси, гострою є потреба у соціально-психологічній підтримці і супроводу цілих соціальних груп, постраждалих внаслідок воєнного конфлікту, а також у консультативній і психотерапевтичній допомозі різним категоріям травмованих осіб – військовослужбовцям і демобілізованим воїнам та членам їхніх сімей; вимушеним переселенцям; волонтерам; мирним мешканцям, які переживають руйнацію звичного життя [2, 5].